

Лі Гарпер

Біографія

Харпер Лі (Harper Lee; 28 квітня 1926, Монровіль, Алабама) — американська письменниця.

Лі — юрист за освітою і за фахом, автор роману "Вбити пересмішника" ("To Kill a Mockingbird", 1960), удостоєного Пулітцерівської премії за 1960 р., перекладеного багатьма мовами світу, який очолював списки бестселерів упродовж тривалого часу. Після такого блискучого дебюту Лі оголосила, що працює над другим романом, який, проте, так і не з'явився.

Лі народилася та виросла в невеликому містечку Монровіль штату Алабама в сім'ї адвоката, навчалася у коледжі Монтомері, а 1945 р. вступила в Алабамський університет. У 1950 р. вона вступила на роботу у Нью-Йоркський відділ бронювання авіакомпанії. У вільний час почала писати. Два есе та кілька оповідань показала літературному агентові, який порадив їй одне з оповідань розвинути в повість або роман. У 1957 р. Лі звернулася до видавництва "Ліппінкотт" з рукописом свого роману. Їй порадили змінити композицію, на що пішло три роки праці.

Епіграфом до свого роману Лі взяла слова чудового англійського дитячого письменника Ч. Лема: "Юристи, напевне, теж колись були дітьми".

Секрет успіху першого роману Лі складався з багатьох факторів. Одним із них стало своєрідне звучання авторського голосу. У романі описані події 1935 р., що відбуваються у провінційному містечку Мейкомбе штату Алабама і відтворені з точки зору дівчинки, яка проживає в романі період від шести до дев'яти років, доньки юриста Аттікуса Фінча. Але дуже часто в тон оповіді та оцінки того, що відбувається, втручається голос 33-річної письменниці. Ось, приміром, як описано навчання першокласників читанню за новою системою: "...міс Керолайн махала в нас перед носом картками, на яких було виведено друкованими літерами: "кит", "кіт", "дім", "дим". Від нас, вочевидь, не вимагалось жодних коментарів, і клас мовчазно приймав ці імпресіоністичні одкровення".

Лі змальовує шлях становлення людини, формування тих понять і уявлень, які визначають саму її сутність. Тому в назву роману винесено слова "вбити пересмішника", якими можна було б назвати один із кількох епізодів роману: Аттікус купив у подарунок своїм дітям духові рушниці для вправлення у спортивній стрільбі. Але з такої рушниці можна було підстрелити й птаха. І слова Аттікуса про те, що найбільшим гріхом було б убити пересмішника — найбезневиннішу пташку, яка не клює ягід, а лише співає всім на радість, — виростають під кінець роману до рівня притчі, коли безкомпромісному юристові Аттікусу, здатному захистити в суді темношкірого Робінсона всупереч суспільній opinio містечка, доводиться йти на компроміс. Його переслідують, йому погрожують, вночі нападають на його дітей, котрі повертаються зі шкільного вечора, і вступається за них син із сусідської родини Редлі,

котрий випадково опинився на місці злочину, цілком десоціалізований, відівчений від спілкування з людьми, позаяк у підлітковому віці вчинив переступ, за який батьки тримали його в домі на правах в'язня.

Захищаючи дітей у суцільній пітьмі, Редлі випадково вбиває нападника його ж зброєю. І, осмислюючи ситуацію над тілом пораненого сина, котрий лежить без свідомості, Аттікус готовий засвідчити на суді, що кривдника вбив, захищаючись, хлопчик. Тільки так можна уникнути несправедливого покарання Редлі. Потім вирішують сказати, що Боб Юел сам упав на свій ніж. Але сказати неправду має і присутня при нападі зовсім ще маленька восьмилітня Джин Луїза. І вона запевняє, що все зрозуміла. А на батькове запитання: "Що ти хочеш цим сказати?" — відповідає: "Ну, це було б ніби як збити пересмішника, адже так?" І за цими словами стоять зовсім не дитячі думки про те, що бути людиною — означає вміти відрізнити крик дикого птаха від наслідування йому пересмішником; бути людиною — це збагнути, що "майже всі люди хороші, коли їх, урешті-решт, зрозумієш". Ця афористично висловлена думка звучить переконливо в устах восьмилітньої дівчинки, позаяк дітям взагалі властиве загострене почуття справедливості. Так під кінець роману практично перевірено виховну систему Аттікуса, переконаного, що дітям завжди слід говорити правду: "Коли дитина про що-небудь запитує, заради всього святого, не ухиляйся, а відповідай. І не заговорюй зуби. Діти є дітьми, але вони помічають викрутаси не гірше за дорослих, і будь-який виверт збиває їх з пантелику".

Ще одним підтвердженням слушності цієї виховної системи слугує голос автора, який безпомилково відбирає і вибудовує найзначущіші для формування факти, що запам'яталися з дитинства.

Аттікус прагне твердо дотримуватися своїх правил, незважаючи на те, що Джин Луїза ставить складні запитання. Оскільки все містечко обговорює майбутнє розслідування у суді справи про зґвалтування, вона запитує, що таке "шльондра", а потім і що таке "гвалтувати", й, почувши від Аттікуса відповідь: "Плотське пізнання жінки силою і без її згоди", — здивована: "Тільки й усього? А чому я запитала Келпурнію, а вона не захотіла мені відповідати?" Автор роману солідарний зі своїм героєм: світ дитини чистіший, і треба не зіпсувати його неправдою. А захищатися від бруду життя дитина, виявляється, у змозі й сама.

Джин Луїза Фінч майже не пам'ятає матері, її разом із братом Джімом, котрий старший від неї на чотири роки, виховує батько. Вона бере участь в усіх хлоп'ячих іграх, лазить по парканах і деревах у своєму вічному комбінезоні, який ні за що на світі не згоджується проміняти на спідницю чи сукню. І прозвали її скаутом-розвідником. Але ось у її брата з'явився білявий приятель Ділл, котрий бачить в Джин Луїзі дівчинку. Він цілує її перед від'їздом додому. А з'явившись наступного літа, говорить: "Знаєш, Скауте, нехай у нас буде дитина". — "А де ж її взяти?" Ділл чув, що є один чоловік і в нього човен, він веслує до якогось острова, де завжди туман, а там скільки завгодно маленьких дітей, і можна замовити йому привезти дитинку... Ні, все не так. Дітей народжують один від одного. Але в цього чоловіка з човном теж можна взяти... в нього

на острові їх скільки завгодно, тільки треба їх розбудити, він як подме, вони зразу оживають... Діти творять довкола себе загадковий, казково-романтичний світ з негритянських забобонів про те місце, де можна зустрітися з душею померлої людини, якій немає шляху на небо; з містечкових пліток навколо сім'ї Редлі; творять свій "туманний світ, де немовлята сплять і лишень чекають, аби їх зібрали, наче квіти, рановранці", світ зі сховками і загадками. Їх не треба розважати. Швидше з жалю до молодії вчительки слухають вони солодкуву казку про кішечок, які ходять одна до одної в гості й одягаються у найрізноманітніші вбрання. Вони розуміють найскладніші ситуації, відчують людей.

Діти дорослішають, осмислюючи проблеми, що постають перед ними. Одну з таких проблем приносить у життя батькова сестра — тітка Александра. Це проблема шляхетності. Всі її виховні промови залишаються непочутими чи запереченими. Аттікус виявляється правий і в тому, що виховує не так словом, як ділом. "Чомусь мені уявлялося так: люди шляхетні — це ті, від чиїх талантів усім найбільше користі; а в тітки якось так виходило, хоч вона прямо й не казала, ніби чим довше сім'я живе на одному місці, тим вона шляхетніша. "Тоді і Юели благородні", — сказав Джім. Уже третє покоління родини... існувало на одному і тому самому клаптику землі за міським звалищем, росло та годувалося за рахунок міської доброчинності. "Походження — це не те, що старовинний рід, — мовив Джім. — Я гадаю, що вся справа в тому, чи давно вміє твоя сім'я читати й писати... Уявляєш, тітонька пишається тим, що її прадідусь умів читати і писати... Але ж ніхто не народжується грамотним, усім треба вчитися від самого початку". Дванадцятирічний Джім, котрий хоче стати юристом і наслідує свого батька, осмислює світ, бачить у ньому різні соціальні верстви, і теза Луїзи "всі люди просто люди" звучить для нього вже не переконливо: "Якщо всі люди однакові, чому вони тоді не можуть ужитися один з одним?"

Лі показує, як змінюється уявлення дітей про світ. Динамічним виявляється навіть уявлення про їхнього батька. Спершу вони вважають його старим, майже соромляться того, що він не грає у футбол і не полізе на дах, як батьки інших дітей. Але після випадку зі скаженим псом вони дізнаються про те, що їхній батько був колись найкращим стрільцем штату. Вони не здатні ще оцінити його мудрого і шляхетного рішення ніколи не брати до рук смертоносної зброї, бо рано чи пізно вона може принести нещастя. Вони не розуміють, що у його несуетній поведінці під час пожежі полягає істинна мужність, але на їхніх очах розгортаються всі події, пов'язані зі справою Тома Робінсона, і вони бачать, що на ділі означають батькові слова: "Мужність — у тому, аби братися за безнадійну справу і йти до кінця".

Роман Лі з'явився услід за повістями Дж. Селінджера "Над прірвою у житті" (1951) і "Вино з кульбаби" Р. Бредбері (1957), близькими йому за тематикою і проблематикою.

Українською мовою роман "Убити пересмішника" переклав М. Харенко.